

Od punktacij do radikalne zajednice

Režimi, ki so prešli, bodo karakterizirani v slovenski politični zgodovini po svojem sistematičnem delu za gospodarsko oslabeitev slovenskega teritorija in ustvarjanjem velikega, neslovenskega kapitala na škodo socialno šibkih stanov, z odprtim in prikritim izpodrivanjem slovenskega jezika v korist srbskohrvatskega na vseh važnejših področjih javnega življenja, s političnim nasiljem, z brezpravnostjo, ki se je skrivala za „nalogami za vzdrževanje reda v državi“, s korupcijami in premestitvami, z osebnimi ambicijami politikov brez formata, ki so državne koristi istovetili s svojimi, in s propagando neke kričave, paradne „nacionalne“ lažikulture na škodo prave kulturne rasti naroda; šolska vzgoja pod kritiko in v osnovah pregrešna nad narodom, javna morala vsa na prodaj. Tudi če se človek z vso objektivnostjo trudi, da bi našel na njih kakih pozitivnih vrednot, jih ne najde. Kot da smo neka necivilizirana dežela je deževalo novih zakonov, ki so se po vrsti izkazovali kot škodljivi našemu gospodarskemu in kulturnemu razvoju, pa naj so posegli v življenje meščana ali pa kmeta in delavca.

Slovensko ljudstvo se je v teh težkih časih zateklo k pasivnemu odporu — dokler ta oblak ne mine. Le njegova mladina si je dala kdajpakdaj duška, bilo v glasnem odporu, demonstracijah, bilo v drugačnem delu. Mnogo jih je, ki še danes trpe muke večletne ječe. Javni delavci po večini niso upali tvegati, da bi le kdaj izpregovorili; redkim med njimi, ki so, še danes niso popravljene krivice. Izmed političnih strank sta vzdržali le dve: Slovenska ljudska stranka in socijaldemokratska. Medtem ko je imela druga v narodnostnem oziru lahko stališče, saj je od nekdanj zagovarjala, kot pretekli režimi, tendence stapljanja, je na prvi slonelo vse breme, ki je težilo slovensko ljudstvo. Poleg dela svobodomiselne inteligence je edina branila slovenske narodne koristi in po vseh znakih sodeč kazala voljo, da izsili rešitev slovenskega vprašanja v tej državi v gospodarskem in kulturnem oziru. Radi tega so morali voditelji stranke v internacijo, med njimi za polni dve leti dr. Anton Korošec. Nasprotnik je segel po strukturi stranke in grozil, da jo uniči.

Odločen nastop hrvatskih množic ob volitvah 5. maja je izpodkopal zadnjega od režimov in nas obvaroval še hujše stvari, ki so se pri-

pravljale. Res niso prišle do oblasti stranke, ki so izpremembo izsilile, toda novi ministrski predsednik je napovedal, da bo njegova vlada stremela, da s svojim delom prinese pomirjenje in red in da bo narodom vrnjena svoboda besede, tiska in združevanja. Najvažnejšo funkcijo v vladi — notranjega ministra — je prevzel Slovenec, ki se je komaj vrnil iz internacije. Iz internacije, v katero je prišel zaradi jasno izpovedanega programa, ki je nasprotoval duhu centralizma in unitarizma prejšnjih režimov.

Kaj je bolj razumljivo kot to, da je vsakdo na Slovenskem pričakoval, da bo voditelj Slovenske ljudske stranke na svojem visokem položaju ravnal, kot je pričakovalo ljudstvo. Ali če ne bo on sam napravil tega, da bo napravilo vsaj vodstvo stranke?

Zgodilo se je drugače.

Po nekaj mesecih šušljanja in barantanja v Beogradu, ko so tudi tisti naši ljudje, ki so sicer dobro poučeni, skladno izjavljali, da ne vedo, kaj se doli dela, je bil objavljen program Jugoslovanske radikalne zajednice, nove politične formacije srbskih radikalov, bosanskih muslimanov in Slovenske ljudske stranke, ki nikjer ne govori o pravicah slovenskega naroda v tej državi:

„Stranka je za narodno in državno edinstvo, za edinstvo teritorija in za enotno državljanstvo ter bo te ideje propagirala in zastopala.

Da bi se razvila in jačala zavest o državnem in narodnem edinstvu ter čim boljše in modrejše izenačila in zmanjšala razlike, ki nam jih je pustila v dediščino dolga in neenaka preteklost, smatra stranka, da temu služi ona politična metoda, da se na tem poslu dela postopoma in premišljeno, da se ne uporablja preživele metode ter da se na ta način ne ustvarja čustvovanja. Spoštovanje treh imen našega naroda, Srbov, Hrvatov in Slovencev in njihova ravnopravnost, spoštovanje priznanih ver in obeh pismenk, spoštovanje tradicij, vse se mora zaščititi, ker se bo na ta način razvijalo medsebojno spoštovanje, zaupanje med Srbi, Hrvati in Slovenci, brez katerega ne more biti harmoničnega razvoja cele nacije.“

(Slovenec, 20. avgusta 1935, str. 2.)

Če vzporedimo znane težnje vodstva bivše SLS iz konca l. 1931 in program, ob katerem so se strnile hrvatske množice in izsilile izpremembo režima, bi bilo za politično logiko nujno, da bi stopili Slovenci v skupno borbo s Hrvati. Zgornji rezultat večmesečnih pogajanj z Beogradom nas je postavil pred nasprotno dejstvo. Ne samo to, nova stranka se je v narodnostnem oziru rešila v metafiziko prejšnjih režimov.

Dogodek je za slovensko politično zgodovino in razvoj slovenske klerikalne stranke historične važnosti. Z njim je zaključena doba zad-

njih let, ko je bila ta stranka po sili razmer nositeljica slovenskega gibanja. Znova nam potrjuje trditev, da je organizatorju največje slovenske stranke, Cerkvi, slovensko narodno vprašanje podrejene važnosti, jedro strankinega programa pa politično katolištvo. Stranka je to v vseh zgodovinskih trenutkih dokazala. Kajti največji slovenski stranki narodnost ni bila nikdar revolucionarni postulat, ampak vedno le politična taktika, koncesija ljudstvu, ki je tvorilo številčno moč stranke. Vodstvu pa je bila merodajna politika Rima, Cerkve.

Če hočemo razumeti najnovejši pakt Slovenske ljudske stranke, moramo razumeti politiko Cerkve. S koncem svetovne vojne je izgubila največjo katoliško politično organizacijo, avstroogrsko monarhijo, kjer sta dvor in visoki kler najintimneje sodelovala pri vladanju ljudstev monarhije. Na vzhodu Evrope si je utrdila politično oblast ideologija, ki je nasprotna dogmam Cerkve in prav s svojo ideološko prodornostjo Cerkvi zelo nevarna. V 15. letih se položaj ni izboljšal: na eni strani kompromisi s fašističnim meščanstvom v Italiji, na drugi revolucija v Španiji. V Franciji je sicer katolicizem vpliven, toda ne po svoji politični moči. Ko gubi Cerkev v zadnjih letih svoj vpliv v Nemčiji, kjer ji narodni socializem pretresa temelje, se je osredotočila na politično in gospodarsko okrepitev svojega položaja v srednji Evropi, najšibkejši točki evropskega sistema. Široko razpredena Katoliška akcija skuša z vsem naporom in z metodami, ki temelje na dvatisočletnih izkušnjah, organizirati čim širše množice v nov val verskega fanatizma; skoro istočasno so se vršili letos veliki evharistični kongresi na češkem, Slovenskem in Hrvaškem. V Avstriji je s klerofašističnim režimom vpliv Cerkve dominanten. V tem okviru je slovenski teritorij izredno važen, saj pripada državi, v kateri prevladuje pravoslavlje, na drugi strani pa Slovenci nimamo niti aristokracije niti velikega kapitala in je nevarnost razširitve Cerkvi nasprotnih ideologij velika spričo dejstva, da sestavljajo slovenski narod skoro sami kmetje in delavci. Tenka plast inteligence pa je enako izkoriščana.

Vatikan se vedno veže le z ustaljenimi, močnimi političnimi formacijami ali faktorji, z vsemi elementi, ki so v kaki zemlji na površju, z vsako obstoječo oblastjo. Vatikan gre tja, kjer je moč. Vemo, koliko pomenimo Slovenci v državi in koliko pomembno vlogo igra naše narodno vprašanje. Koliko je Cerkvi blizu, smo mogli s trpkostjo ugotavljati ob njenem ravnanju na Primorskem in Koroškem. Ko je danes Slovenska ljudska stranka prešla od svoje programske linije, ki jo je izpovedovala leta 1931, do programa radikalne zajednice, vidimo v tem nov dokaz za gornjo trditev.

Šestnajst let življenja v tej državi nas je naučilo, da moramo biti stalno na oprezu za obrambo svojih narodnih pravic. Vsi, ki so doslej

kakorkoli delali za slovensko stvar, so živeli v zavesti, da so le prva vrsta fronte, v kateri stoji sklenjen ves slovenski narod. Zadnji pakt s srbskimi radikali je sklenila stranka, v kateri je bil nekdanj organiziran znan del širokih ljudskih množic na Slovenskem. Zdelo bi se zato, da je za tem paktom večina slovenskega ljudstva. Toda temu ni tako. Med Slovenci je danes narodna zavest trdnejša in zrelejša kot kdaj. Zarodek razkola bo, ki bo zazijal med vodstvom stranke in ljudstvom, ki je bilo nekdanj v nji organizirano.

F. Petrè.

Človek na zemlji

Ciril Kosmač

Življenje Žefa Obrekarja je bilo dolgo približno pol stoletja in ni bilo ne lahko ne veselo. Do pet in tridesetega leta je Žef tako rekoč trpel samo na telesu, po pet in tridesetem pa je trpel tudi na duši. To poslednje trpljenje, ki je bilo tudi prvo prebujenje, je začelo kapljati v njegovo srce ob napovedi svetovne vojne in se je potem točilo vanj vse do njegove smrti. Vse do tistih dni pa je Žefovo življenje komaj vredno omembe: potekalo je mirno in pravilno, izpolnjevalo je vse zapovedi, ki sta jih narekovala cesar in bog.

Rodil se je bajtarju Vojnacu in Vojnački. Vojnac je bil droban, ženi in bogu udan dedec; lase je imel počesane po čelu, brke si je bril, ker žena ni dopuščala, da bi z njimi pometal močnik iz žlice, čakal je samo na polju in na cesti, da ne bi svinjal po hiši. Bil je slaboten in počasen, mečkon, zato ga kmetje niso marali na dnino. Ostajal je doma in pazil na otroke, rezal vitre in pletel oprtnike in berače za vso vas, krpal je hlače sebi in otrokom; skratka, ves dan je kaj brkljal. Spadal je kratko rečeno k tistim ljudem, o katerih pravijo na kmetih, da se ves dan ženejo, zvečer pa nimajo kaj pokazati. Bajtarija je bila zelo majhna: Vojnac je redil komaj tri ovce in dolgorogo hlevarico, ki je videla beli dan samo takrat, ko so jo gnali k biku. To je bil znamenit in nemiren dan: najprej so Bavšo v hlevu dodobra oprali, potrgali z nje debele ploskve strjenega gnoja in jo obrisali s starimi capami, da se ne bi prehladila; potem ji je Vojnac ovil debelo vrv krog rogov in jo z muko zvlekel skozi ozka in nizka vrata; Bavša je dvignila rep in nerodno zaritala po vrtu, Vojnac pa jo je krčevito držal na vrvi, sopihal za njo in jo miril:

„Na na, Bavša, na na...“

Ko se je Bavša nekoliko umirila in privadila svetlobi, je Vojnac poiskal močno dleto in ji na tnalu obsekal dolge ukrivljene parklje,